

ЗИМОВИЙ КАЛЕНДАРНИЙ ФОЛЬКЛОР МОЛДОВАН БАСАРАБІЇ

Пропонована стаття – спроба з'ясування специфіки різдвяно-новорічної традиції молдован Басарабії. Уміщені фольклорні записи дозволяють скласти враження про основну тематичну спрямованість зимової календарної пісенності регіону.

Ключові слова: зимові календарні пісні, молдовський етнос, «колінде», «гейтуре», «коляди».

Початок господарського року, на який випадає виконання зимових календарних пісень, в поетичній уяві багатьох народів мав вирішальне значення для річного циклу. Те, що за рік мало уреальнитися в самих справах, у перші дні господарського року проказувалося й проспівувалося, відтворювалося з допомогою гри. Магічна сила цього календарного періоду вербалізувалася й у народних колядках, поколядях, щедрівках, віншівках. Тому функціонально-магічну основу зимової календарної поезії становлять побажання. В буквальному вираженні чи в формі імітативної словесної магії вони мали дійти до земних і небесних творців достатку і забезпечити хлібороба, пастуха, мисливця добробутом на увесь календарний рік.

Залежно від специфіки господарства, яка складалася упродовж тисячоліть, віншувальні мотиви в різних народів мають свою специфіку. Олена Білик, до прикладу, розглядаючи їх особливості у західних поліщуків зауважила, що найбільшу групу на території Західного Полісся утворюють щедрівки із домінуючими хліборобськими (32%) та скотарськими (39%) мотивами. Тих, які засвідчують інші способи господарювання, зафіксовано менше. До таких належать й щедрівки із мотивами ткання та вибілення полотна, які відображають рільницьку традицію (12%)¹.

Молдовський етнос має господарську специфіку дещо відмінну від українців. Першочергово за рахунок деякої переваги в структурі господарства скотарської складової. Зрештою, за цим показником молдовани мало чим відрізняються від українських гуцулів, в яких роль хліборобської складової ще менша.

Молдовська демографічна складова Басарабії складає 27,6%. Частка українців тут дещо більша 28,9%. І все ж, незважаючи на те, що жоден із цих етносів не становить більшості, на думку багатьох дослідників, «молдовани та українці – народи найбільш чисельні та закорінені в придунайських землях»².

Від найдавніших часів населення Басарабії становило сумішку носіїв

¹ Білик О. Щедрівки Західного Полісся: господарський аспект // Фольклористичні зошити. – Вип. 6. – 2003. – С. 56, 64.

² Телеуця В. Історія побутування української культури в Придунав'ї // Фольклористичні зошити. – Вип. 7. – 2007. – С. 50

праслов'янської, східної та античної культур. З II тис. до н. е. аж до IV ст. н. е., тобто т. зв. «великого переселення» народів, Басарабія була регіоном інтенсивного змішування місцевого населення з мігрантами. У цей час почалася й слов'янська колонізація цього краю племенами, які рухалися на Балкани. У X – XIII ст. подунайські землі колонізували племена тиверців і уличів, які входили до складу Давньоруської держави. Найбільшої слов'янізації цей край зазнав за часів Галицько-Волинського князівства.

Після татаро-монгольської експансії тут постало Молдавське князівство, яке з 1456 р. потрапило під протекторат Туреччини. Міста Ізмаїл, Кілія, Білгород були зайняті турками і перетворені у військові фортеці.

Численні військові походи козаків проти турків, хоч і були успішними, докорінно змінили історичну долю населення краю були неспроможні.

Та все ж політичне життя краю більше стосувалося міст. Сільське населення продовжувало старі господарські й звичаєві устої. Перехід Басарабії то під турецький, то під російський протекторат істотно його не стосувався. Єдиним чинником, який міг би впливати на зміни в культурному житті, була школа. Проте сільське населення цього краю залишалося поголовно неграмотним. Відтак політична влада істотного впливу ні на культурні, ні на господарські устрої басарабських сіл не мала.

Ліквідація Запорозької Січі докорінно змінила становище українського козацтва. Значна частина українських козаків стала мешканцями турецьких володінь, військовою силою у загарбницьких домаганнях двох імперій – російської та турецької.

Намагаючись зберегти козацький устрій, колишні запорізькі козаки на території Туреччини організували Задунайську Січ. У цей час українське козацтво роз'єднане, мілітаризоване, гнане і переслідуване втрачає своє засадниче значення. Колишні козаки деформуються у селян-хліборобів. Таким чином після зруйнування Запорізької Січі в Басарабії з'явилося більше 30 козацьких поселень. Водночас спільно з молдаванами й росіянами вони несли й військову службу. У Дунайському війську українці становили 34%, молдавани – 27,8 %, росіяни – 15,5 %, решта інші.

Насильницька румунізація і міського, і сільського населення Басарабії почалася з приходом 1918 р. румунського окупаційного режиму. Уряд Румунії проводив жорстку політику, яка проявлялась у вимушеному прийнятті румунського підданства, заборони російської, української, болгарської мов.

Румунізація була спрямована перш за все проти етнокультурних традицій народів краю – цього генетичного коду самоорганізації етносів. Вона позначилась і у веденні господарства, у стосунках людей з природою та між собою. Такого знуцання та поневірян, як на початку XX ст. населення краю не знало навіть у часи турецької експансії. На щастя, румунізація тривала не довго. Коли на територію Бессарабії 28 червня 1940 р. вступили радянські війська, населення зітхнуло з полегшенням. Подальша радянська політика порівняно з румунською сприймалась мало не як божа благодать.

Румунського тиску зазнавали не лише слов'янські народи, а й молдавани.

Єдине, на що не могла вплинути експансія окупаційної влади, це на демографічну ситуацію. Українські, молдовські, болгарські села в цих умовах виявляли ще більший етнографічно-демографічний консерватизм, як до цього, і зберігали свою національну дискретність.

Можливо, тому молдовани Басарабії в сільській місцевості до недавніх пір проживали автохтонно: *«При нашій молодості село було чітко розмежоване на дві частини. Першу частину населяли українці, другу молдовани. Вже не пам'ятаю, яка з частин була найбільшою, однак було дуже неприємно, коли в одному і тому селі людей відчужували різні обряди. Було, наприклад, підемо до тітки Марії, далі до дядька Кості і все треба вертатися назад, бо там вже живуть українці, а до них не можна. І навпаки – так говорили українці про молдован»*³. Останнім часом ситуація дещо змінилася, але й дотепер у селах зі змішаним населенням існує поділ на молдавські і українські частини. *«На Святого Василя молдовани ходили з «бугаєм», а українці з «Меланкою». Вже пізніше люди почали звикати один до одного, ходити у гості, брати за кумів, за хрещених батьків, не зважаючи на національність»*⁴. Загалом же останнім часом в межах таких сіл асиміляція обрядовості, хай і не дуже помітна, та все ж відбувається: *«українець сміливо одружувався з молдованкою, а молдован – із українкою. І до того все змішалось, перекрутилося, що важко й відрізнити, що від кого і як»*⁵.

Незважаючи на це, молдавську національну специфіку в межах одного етносу фольклор має навіть у цих змішаних селах. Особливо це стосується обрядів та повір'їв. Для прикладу, на відміну від українських звичаїв, де колядниками не перебирали, в молдаван Басарабії було важливо, щоб: *«першим колядником у домі була людина похилого віку, шанована односельчанами, бо тоді кажуть, що господар буде цілий рік жити благополучно. Старші люди завжди застерігали, якщо до заходу сонця до твого дому ніхто не зайшов і не поколядував тебе, то ти тоді марно живеш на цьому світі»*⁶.

Відрізнялися від українських і страви на Коляду. Михайло Грушевський зауважував, що: *«В Гуцульщині на святочну вечерю мають бути заготовані дванадцять видів страв, аби представити різносторонню достатність хазяйства»*⁷. У молдован с. Фурманівки ставили на стіл сім видів страв: *«Ввечері, перед Колядою, на столі ставлять сім видів страв. Обов'язково повинна бути кутя, яка відрізняється від інших місцевостях своїм способом приготування. До куті додають нарізані яблука з цукром у вині або сушені фрукти, мак, піджарений горіх та домашнє масло. Після цього, ставлять приготовану сировину в глиняному посуді та ставлять у печі. Опівночі мають витягти кутю з печі і поставити на стіл. Спершу на стіл ставлять*

³ Записано в с. Фурманівка Кілійського району Одеської області від Ніни Лупан 1950 року народження, освіта середня.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

⁷ Грушевський М. Історія української літератури. – Київ, 1993. – Т. 1. – С. 54, 56.

кутю, а вже потім, додають і інші страви»⁸.

Другий вид страв – це смажена риба. Цей вид страви має архаїчний характер, адже, за визначенням інформатора: *«У зв'язку з розташуванням нашого села на березі річки Кітай, то здавна одним із основних видів занять односельчан стала риболовля, а основним видом їжі – риба»*⁹.

Також обов'язково на столі мав бути гарний калач, завітчаний у формі колосків жита. А далі вже ставили на стіл страви за вибором господині: *«частіше це були голубці, плачинди... Неодмінно на столі мала бути випивка»*¹⁰.

Світоглядні уявлення молдаван, їхнє пояснення жертвних страв, які українці присвячують духам предків чи природнім стихіям, що також перебувають під їхньою орудою, віддають звичкою пояснення всього чужого, невідомого як проявів зловорожих сил: *«У нас є ще такий звичай, що опівночі це вже шостого, виносять - трохи куті, кусочок риби, скибочку хліба та стакан вина на поріг і залишають до ранку. Це кажуть, що десь літає нечиста сила і теж проситься до хати. Якщо господар винесе їй їжу, то вона забере, що їй треба та й піде собі геть. Потім цілий рік до цієї хати не повертатиметься. Ще старі люди казали, що таким чином господар оберігає оселю від нещастя. Якщо ж господар не винесе нічого, то цілий рік чекай біду»*¹¹.

Встаючи рано господар має обкурити та покропити комори з худобою, щоб охоронити двір від злих сил. Це роблять рано, до сходу сонця: *«Це ніби казали, що вночі була нечиста сила і треба все обходити, щоб худоба не змарніла»*¹².

Тільки після того, як господар обходив комори та годував худобу, заходив до хати і всі сідали за стіл, молилися та починали снідати.

Обов'язковим для мешканців с.Фурманівки був звичай іти на Різдво зранку колядувати до своїх хрещених батьків (нанашулів), адже: *«якщо ж ти цього не зробив, то ти остання людина на селі. Це завжди так було. Можеш ти, чи не можеш, а треба шанувати їх. Наприклад, наші хрещені аж із Приозерного, але ми все життя старалися цього обряду дотримуватися»*¹³. Такий обряд засвідчує близькі та дружні стосунки людей цього етносу.

В ніч перед Новим роком молдовани ходили з «Бугаєм», а українці з «Меланкою». Колядувати ходили тільки хлопці, бо: *«Як раніше було, батьки розповідали, то дівчат не пускали ходити колядувати, бо це був сором. Вже потім, коли ми почали виростати, то нас батьки випускали. Ми ходили по двоє чи троє. Хлопці ходили, співали коляди, грали на бубні та гармошці»*¹⁴.

⁸ Записано в с. Фурманівка Кілійського району Одеської області від Ніни Лупан 1950 року народження, освіта середня.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само.

¹² Там само.

¹³ Записано в с. Фурманівка Кілійського району Одеської області від Ніни Лупан 1950 року народження, освіта середня.

¹⁴ Записано в с. Дмитрівна Кілійського району Одеської області від Марії Шушпанов 1947 року народження, освіта неповна середня.

Хлопці самі робили «бугая», на якому грали при виконанні величальних пісень, іноді навіть колядок. Спосіб виготовлення такого інструмента дуже легкий: *«брали старе відро без дна, або ще раніше, наші діди брали дубову кору і надівали на ній висушену козячу шкіру. Потім, тонко вирізали смужечки із висушеної овечої шкіри, яких заплітали і припасовували її з одного боку в центрі. І тоді один парубок брав «бугая» під руку, а другий смикає за плетені смужки мокрими пальцями. Видавалися такі звуки, наче колять живого бугая»*¹⁵.

Церемонія з «Бугаем» мало чим відрізняється від полювання мезолітичних та ранньонеолітичних мисливців: *«Використовуючи голови та шкури впольованих тварин, ловці виконували танці, які неминуче привертали увагу тварин дивною поведінкою своїх сородичів»*¹⁶.

З «Меланкою» в новорічну ніч ходять на Західному Поділлі, рідше – на Буковині. Але «Меланка», яка була зафіксована в с.Фурманівці, відрізняється від названих вище регіонів наявністю тільки позитивних героїв: *«Це такі герої, як коза, Меланка, циганка, ведмідь, солдат, пастух та діти»*¹⁷.

Весь одяг та костюми учасників кожного року нові. Кожен учасник «Меланки» готує собі вбрання сам у той же вечір і ні в якому разі не раніше. Незадовго до обходів, всі учасники збираються до хати однієї людини, але розходяться по різних кімнатах. Костюм до початку церемонії не повинен бачити ніхто. Кажуть, якщо хтось побачить одяг учасника, то він втрачає силу та магічність. Він більше не зможе виконувати свою роль і не нестиме людям позитив.

За свідченням інформатора, навіть слів із величальних пісень ніхто не знав: *«Одного разу я попросила, щоб мені дали слова з цієї драми, але мені відмовили. Організатор «Меланки» – це Людина, яка вже багато років поспіль цим займається. Він мені сказав, що так не робиться»*¹⁸.

Всі охочі походити з «Меланкою» мають прийти і стати учасником. По-іншому не може бути, адже у такому випадку циганка не зможе ворожити та знімати закляття, болячки, нещастя людям; ведмідь не зможе зцілювати людей. У нас всі знають, що ведмідь рукою зцілює. Якщо у домі господаря є люди, які хворіють, він заводить ведмедя до них.

*«У нас, наприклад, був випадок, що ведмідь зцілив дитину сусідів. До того, яких тільки ліків не давали дитині, мене кликали ставити їй інжекцію, але не допомагало. І тільки після приходу ведмедя, не знаю, що він там шептав йому на вухо, але дитині незабаром стало краще. І ще чула інші випадки, коли ведмідь допомагав людям. Не знаю, чи правда те, чи ні, але якщо люди вірять, то вони мають на те причини»*¹⁹.

¹⁵ Записано в с. Дмитрівна Кілійського району Одеської області від Марії Шушпанов 1947 року народження, освіта неповна середня.

¹⁶ Давидюк В. Вибрані лекції з українського фольклору. – Луцьк, 2009. – С. 124.

¹⁷ Записано в с. Фурманівка Кілійського району Одеської області від Ніни Лупан 1950 року народження, освіта середня.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само.

Сама «Меланка» вдягається в старі, пошарпані речі, зверху причепить соломи, сухого листя. На голову одягає солом'яний капелюх з гусячим пір'ям або квіткою збоку. Решта героїв також замасковані так добре, що їх навіть рідні не впізнають:

«Один раз моя знайома невізнала свого чоловіка, який ходив в образі солдата. Коли жінка розповідала мені, що до них ходила «Меланка», але вона нікого не впізнала, то чоловік з іншою кімнати озвався: «я був солдатом, а хто інші не скажу»²⁰.

Одним із найактивніших героїв є сама Меланка. Вона вітає господаря, приймає від нього гостинці. Коза стрибає. Вона дуже весела та голодна. Коза хоче, щоб її нагодували і напоїли.

Обов'язковим ритуалом усіх учасників «Меланки» є спалювання своїх костюмів. Після обходів вони всі гуртом виходять на крайню дорогу села і по черзі спалюють речі. Першою це робить Меланка.

Всі гостинці та гроші, зібрані під час обходів, роздавали бідним, сиротам, старим і хворим.

На Святого Василя посівають найбільше діти: *«У нас вважають, якщо першою приходить дівчинка, то тоді господарі чекають на новонародженого, якщо ж хлопчик – на добрий врожай. Дітям віддячували подарунками, грошима, калачами та горіхами»²¹.*

Горіхи в Фурманівці, де була записана вся вище подана інформація, вважалися символом родючості.

У Дмитрівці Кілійського району, молодшому за походженням, зате повністю молдавському, селі комплекс зимових календарних свят майже не відрізняється від українського. Респондентка з цього села описує його так: *«Зимові свята у нас починаються з Андрія. Тринадцятого грудня ми завжди святкували Святого Андрія. Дівчата в цей день сиділи дома, збиралися більше дівчат, збиралися, як на посиденьки (la șăzătorii) та ворожили. Хлопці ходять по селі та витягують ворота у господарів, де є дівчина на виданні. Кому яка дівчина сподобалась, то він бере хлопців і ідуть до її хати та витягують ворота і несуть чим далі, тим краще. А батьки зранку ходять по селі, сваряться, шукаючи свої ворота. Як ідеши зранку по вулиці, то так смішно: одні ворота лежать у когось на снізі, інші – у річці плавають, треті десь у центрі, на якомусь магазині стирчать. Могли просто поміняти господарям ворота»²².*

А дівчата собі дома ворожили, кидали черевик через хату – куди носком упаде, в ту сторону вийде заміж. З трьох криниць брали воду і несли, щоб зліпити тісто, яке потім клали на порозі і кликали собаку – чие тісто першим з'їсть собака, та найраніше вийде заміж.

Вже шостого січня готувались до Різдва. Це був пісний день, їли

²⁰ Записано в с. Фурманівка Кілійського району Одеської області від Ніни Лупан 1950 року народження, освіта середня.

²¹ Там само.

²² Записано в с. Дмитрівка Кілійського району Одеської області від Марії Шушпанов 1947 року народження, освіта неповна середня.

тільки пісне: печену у печі картоплю, фасолю та сухофрукти. Ввечері було прийнято нести калач (cu împărțituri) сусідам, що живуть на північ, південь, схід та захід.

Колядувати починали сьомого, після обіду. Хлопчики ходили із «звіздою». Співали коляду. Коли її співали, то несли і високо тримали зізду. Звізду робили із дерева та прикрашали кольоровими папірцями, зверху чіпляли дзвіночка та образ Божої Матері з сином на руках.

Робили ще хлопці дерев'яну «пружину» у вигляді хреста для калачів, адже раніше давали багато калачів і незручно було нести їх на руках²³.

У Дмитрівці на Коляду пекли обрядовий хліб, якому надавалося ритуального значення: *«Шостого мати обов'язково пекла дві заплетені хлібини, які називали дідухами (рум. тоș crăciun та тоș ajin), які ставила на покуті. Там їх тримали до Водохреща, а тоді знімали їх, замочували у воді, бо висихали ж, та давали корові або овечкам їсти»*²⁴.

Схожий обряд простежується і в українців, коли на покуті господар ставить ритуального снопа, який зветься дідухом.

*«На зимові свята кожна молодиця мусила провідходити свою бабуповитуху (la babă). Мала її пошанувати»*²⁵.

Назви молдовських зимових календарних пісень – «колінде» і «гейтуре». Віншівки називаються «семанатурами».

Колядок серед тої невеликої добірки, яку нам вдалося записати у двох молдавських селах Басарабії, зафіксувати не вдалося, тільки коляди, тобто псалми релігійного змісту. Мотиви молдовських колінд, незважаючи на інтернаціональність схожих тем, які оспівуються на Різдво, мають і багато оригінальних. В поданих нижче текстах знаходимо мотиви:

- 1) вигнання Адама з саду;
- 2) слава народженню Христовому;
- 3) Господь зі святим Петром, купаючись в річці, радяться, що у світі наймиліше і доходять висновку, що це новонароджене ягня, яке влітку нагодує, а взимку зігріє;
- 4) Господь визволяє від розбійників пастуха овець;
- 5) Іуда випрошує гроші в жидів;
- 5) пророцтво про те, коли настане кінець світу;
- 6) побажання щастя в день народження Христа;
- 7) Божа Мати шукає свого сина;
- 8) оранка в хаті;
- 9) боронування снігу;
- 10) бурлескно-профанаційні дії щедрівників (тут – дії і з плугами, і з серпами, і навіть із тракторами).

Тематично молдавські *колінди* та *гейтури* вирізняються від українських посиленням скотарського акценту. В українській коляді, купаючись у річці,

²³ Записано в с. Дмитрівна Кілійського району Одеської області від Марії Шушпанов 1947 року народження, освіта неповна середня.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

Господь зі святим Петром сперечаються, що більше, небо чи земля. В молдавській навіть сам предмет суперечки відсутній. Мале ягнятко – це та універсалія, яка забезпечує пастуший добробут упродовж цілого року. Пастуха рятує Господь і від братів-розбійників, які продали його в рабство купцям. Одначе пастуша тематика не домінує ні в молдавських коліндах, ні в гейтурах. Серед записаних колінд у трьох згадується про садівництво, тоді як про скотарство лише в двох. Серед гейтур скотарська тема загалом відсутня, а превалує рільництво. Про нього йдеться в чотирьох зразках, у двох згадуються садівничі образи.

Хоч записана кількість зимових календарних творів та обмежена сітка запису не дає можливостей вважати присутню пропорцію репрезентативною, та все ж можна сказати, що в місцевостях компактного проживання молдаван по сусідству з українцями та болгарами різючих відмінностей з українською в плані господарської специфіки молдавська різдвяно-новорічна традиція не має. Переконалися в цьому неважко і з нижче поданих текстів та їх перекладів.

În oraşul Viflaemu **Colindă**

În oraşul Viflaemu
În oraşul Viflaemu
Viniţi boieri s-al privim
Viniţi boieri s-al privim
S-al privim, s-al veselim
S-al privim, s-al veselim
Astăzi seară pe Hristos
Astăzi seară pe Hristos
Din fecioara Maria
Din fecioara Maria
Şi din rodul lui Adam
Şi din rodul lui Adam
Adam şădi tânguieşte
Adam şădi tânguieşte
Raiul din gură grăieşte
Raiul din gură grăieşte
Dute Adame de la mine
Dute Adame de la mine
Nu mă-ndur doamne a mă duce
Nu mă-ndur doamne a mă duce
Din acea grădină dulce
Din acea grădină dulce
Din dulceaţa pomilor
Din mirosul florilor

В місті Віфліємі **(Коляда)**

В місті Віфліємі,
У місті Віфліємі
Зійдіться, паничі, на нього подивитись,
Зійдіться, паничі, на нього подивитись.
На нього подивитись та й розвеселити,
На нього подивитись та й розвеселити.
Сьогодні вечором Христа,
Сьогодні вечором Христа.
Що з Діви Марії,
Що з Діви Марії.
Та з адамового ребра,
Та з адамового ребра.
Адам зажурився,
Адам зажурився,
Бо Господь його проганяє,
Бо Господь його проганяє.
– Іди, Адаме, від мене,
– Іди, Адаме, від мене.
– Не хочеться мені, господи, йти,
– Не хочеться мені, господи, йти
Із цього солодкого саду,
Із цього солодкого саду.
Із солодощів дерев,
Із пахощів квіток,

Din mirosul florilor
Din cântecul pomilor

Colindă

Nașterea ta Hristoase!
Dumnezeul nostru!
Răsărita lumină cunoștința.
Pentru dânsul, celor ce slujește -
Stelilor. De la stea s-a învățat.
Și să-nchină ție, soarelui dreptății -
Răsăritul cel de sus.
Doamne Marie ție.

Colindă

Înainte a acești doi curți
Cresc doi meri mari rotați
Valerunda le ru lei Doamne.
De tulpină-ndepărtați
Și de vârf împreunați
Valerunda le ru lei Doamne.
Iar în vârful acești doi meri
Ardeau nouă lumânări
Valerunda le ru lei Doamne.
Sus ardeau și jos cădeau
Valerunda le ru lei Doamne.
Lac mare de mir făceau
Valerunda le ru lei Doamne.
Dar în lac cine se scaldă?
Dumnezeu și sfântul Petrea
Valerunda le ru lei Doamne.
Ei se scaldă, se-nvoiesc
Cu mir bun se miruiesc
Valerunda le ru lei Doamne.
Și cu vin se pristuiesc
Valerunda le ru lei Doamne.
Cei mai bun pe acest pământ?
Valerunda le ru lei Doamne.
Nelușălul Domnulu
Valerunda le ru lei Doamne.
Că el vara hrăneșt
Valerunda le ru lei Doamne.
Iarăși iarna te-ncălzește
Valerunda le ru lei Doamne.

Із пахощів квіток,
Із пташиних пісень.

Коляда

Народження твоє Христове!
Боже ж ти наш!
Світанок випромінює істину.
Задля нього, тому, що служить –
Зіркам. Що від зірки навчений.
Щоб упізнав тебе –
Ранковий світанок.
Слава тобі, Боже.

Коляда

У передній цих двох хат
Піднімаються дві округлені яблуні,
Валерунда лерулей, Боже.
Роз'єднані у корені,
Заплетені у верхівці,
Валерунда лерулей, Боже.
А на вершині цих яблунь
Палали дев'ять свічок,
Валерунда лерулей, Боже.
У верху горіли та вниз спадали,
Валерунда лерулей, Боже.
Велике море з миру робили,
Валерунда лерулей, Боже.
А в річці хто купається?
Господь зі святим Петром,
Валерунда лерулей, Боже.
Вони купаються та й радяться,
Добрим миром мируються,
Валерунда лерулей, Боже.
Та вином причащаються,
Валерунда лерулей, Боже.
Що найкраще в цьому світі?
Валерунда лерулей, Боже.
Це ягнятко господнє,
Валерунда лерулей, Боже.
Бо воно літом нагодує,
Валерунда лерулей, Боже.
А в взимку зігріє,
Валерунда лерулей, Боже.

Colindă

Aveam ani unsprezece
Numărul de vârsta mea.
Căci din frații unsprezece
Cei zece mă pizmueau.
Prin livezele-nverzite
Oile mi le pășteam.
Pe sub ramurle-nflorite
Fără frică și odihnă
Cu cântări le mângâeam.
Iarăș frații mei cu ură
În potrivă mi-au pornit.
Toate rălile-mi făcură
Toate rălile-mi făcură
Ni-ncetat m-au prigonit.
Oile mi le-nvrăjbiră
Meii mi i-a-mprăștieat.
Iar pe mine mă loviră
Și-n fântână m-au aruncat.
Tocmai atucea la așa jale
Treceu niște negustori
La țara lor, pe acea cale
Ce fusese trecători.
Atunci frații mei cu ură
De vânzare m-au făcut.
Și tocmeala le-a fost dată
După cum li-o fost plăcut.
Iar Isus era cu mi
El mă însoțea mereu.
Mă ferea de mâni păgâne
Și mă ajuta la greu.
El mi-a dat un fluier iarăși
Și din nou când am cântat
De prin lume, de prin țară
Oile s-au adunat.
Azi cu turma noastră mică
Urmând blândului păstor
Noi de nimeni n-avem frică
El i-a nostrum ajutor.

Colindă

Răsărita luna pân la Viflaemi
Ș-am fost în peștera Domnului meu.
Ș-am văzut acolo pe Isus Hristos

Коляда

Мав я братів одинадцять,
Числом моїх років
Та із тих одинадцяти
Десятеро мене продали.
По зелених садах
Я собі вівці пас.
Попід завітчаними гілками
Без страху та відпочинку
Пестив їх піснями.
Однак зненавиділи вони мене
Та й проти мене зійшлись.
Багато лиха мені наробили,
Багато лиха мені наробили.
Без відпочинку ганяли,
Моїх овець підговорили,
А ягнят порозганяли.
Мене ж зловили
Та в криницю спустили.
Якраз тоді на ту жалобу
Відізвились якісь купці.
Вони були перехожими,
Які йшли на батьківщину.
Тоді мої брати без жалю
Виставили мене на продаж
І дали їм викуп такий,
Який самі забажали.
Але Ісус був зі мною,
Він завжди мене супроводив,
Від злих рук оберігав
І в біді допомагав.
Він мені дудку подарував
І коли я знову заспівав,
То з усього світу, з усього краю
Вівці зійшлись.
Сьогодні ми з нашим стадом,
Слідуючи мудрому пастуху
Нікого небоїмося,
Бо він наш охоронець.

Коляда

У Віфліємі місяць сходить,
Я був у печері господи мого.
І побачив там я Ісуса Христа,

Cel dintre-nălțime s-a coborât jos.
El ca făcătoru și mântuitoru
S-a culcat î esli, ca un cerșător.
Și cu mare lacrimi eslea o uda.
промочив.
Iosif cu Maria îl priveau duios
поглядали
Îl priveau cum plânge micul prunc Hristos
Христос
Plânge el într-una, neamul lui Adam
Că zace robiea grea a lui Satan.
Ș-atunci pe fecioară eu am întrebat:
- De ce plânge el așa prunc nevinovat?
- Căci nenorociții fug de domnul sfânt.
Domnul va veni-n curând
Cu slavă pe pământ.
Noi lăudăm și nașterea sărbăm
Cu sfinte lăudări
Și cu sfinte cântări.

Colindă

Asta-i cea prea lăudată
Stau toți îngerii la sfată
Sfătuiesc dumnezeirea
Cum să isprăvească zidirea.
Bine vorba n-au împlinit
Isus pe ușă a vinit
De ușor s-a rezemat
Din ochi negri a lăcrimat.
Și din gură a cuvântat:
- Voi doisprezece ce-ați făcut?
- Voi pe mine m-ați vândut
- Cu treizeci de-arginți m-ați dat.
Iuda la ușă a ascultat
La jâdovi a alergat:
- Dați-mi voi treizeci de-arginți
Să v-il dau pe Isus prins.
Ei treizeci de-arginți n-aveau
Iar un harhar mai bătrân
Cu barba di-un car de fân
El din gură a hârâit
Treizeci de arginți a împlinit.
Iuda semn le-a arătat
L-a cuprins, l-a sărutat

Що спустився з висоти небес.
Той, що є творцем і руйнівником,
Ліг у жалобі, як нищий,
І великими сльозами жолобу

Йосип та Марія з ніжністю

Дивились, як ридає маленький,

А він оплакує рід Адама,
Бо перемагає насильство Сатани.
І тоді Діву я запитав:
– Чого плаче те невинне немовля?
– Бо нещасні цураються Бога.
Господь спуститься незабаром
Зі славою на землю.
Ми Різдво славимо та святкуємо
Зі святими хвальбами
Та зі святими піснями.

Коляда

На таємній вечері
Сидять всі Анголи та й радяться,
Обговорюють богослужіння
Та як завершити будування.
До кінця недоговоривши,
Ісус біля дверей з'явився,
До дверей він притулився
І з чорних очей сльози пролилися.
Та промовив:
– Що ж ви дванадцять наробили?
– Ви ж мене занастали,
– За тридцять золотих продали.
Іуда біля дверей підслухав
І жидам запропонував:
– Дайте тридцять золотих,
Щоб Ісуса спіймати поміг.
Вони не мали тридцять золотих,
Знайшов лише один старенький жид,
Він довгою бородою покрутив,
Щось тихенько прошепотів
І золотом стіл заложив.
Тоді Іуда їм такий знак показав –
Обняв Ісуса та поцілував.

Jâdovii au alergat
Pe Isus prins l-au luat.
La Golgofa l-au mânat
La Golgofa jâdovească
Acolol s-al răstignească.
Pe cruce l-au ridicat
Cuie-n palme i-au bătut
Cuie-n palme și-n picioare
Trestie pe sub unghișoare.
Coroană de spini i-au pus
Cu suliță mi l-au împuns
Apă și sânge s-a curs
Soarele s-a-ntunecat
Luna-n sânge s-a schimbat.
Stau toți jâdovii la masă
Stând la masă ei și band.
Iar un harhar mai bătrân
Cu barba di-un car de fân
El din gură le-a grăit:
- Când peștele v-a liopăi
- Și cucoșul v-a cânta
- Atunci Hristos v-a învia.
Vine vorba la sfârșit
Și peștele a liopăit
Și cucoșul a cântat
Atunci Hristos a înviat.
Jâdovii s-au înspăimântat
- Adevărat om nevinovat!
Pământul s-a cutremurat
Templul în două s-a sfărmat.

Colindă

Bate vântu lin și-încetu
Bate vântu lin și-încet
Lin și-încetu la pământ
Lerule Doamne.
Lin și-încetu la pământ
Lin și-încet la pământ
La crenguța crinului
Lerule Doamne.
La crenguța crinului
Est-on leagăn legănel
Dar în leagăn cine șade?
Lerule Doamne.
Dar în leagăn cine șade?

Жиди швидко прибїгли
Та Ісуса схопили,
До Голгофи ганяли,
До жидівської Голгофи,
Щоб там його розіп'яти.
Там його до хреста прибили,
Цвяхи у долонях забили.
Цвяхи у долонях та ногах,
Очерет попід нігтях.
Вінок із колючок надїли
Та списом прокололи.
Тоді вода і кров пролились,
Сонце за обрїєм сховалось
А місяць кров'ю облився.
Знов всі жиди зїшлись,
Сидячи за столом та п'ючи
А той старенький жид
Знову довгою бородою покрутив
До всіх заговорив:
– Коли риба хлюпати почне,
– А півень заспїває,
– Тоді Христос оживе.
І навіть недоговорив,
Як риба захлюпала,
А півень заспївав
І Христос ожив.
Тоді ж жиди отямились
– Це ж невинна людина
Аж земля заколивалась
І храм зруйнувала.

Коляда

Віє вітер плавно й тихо,
Віє вітер плавно й тихо,
Плавно й тихо до землі
Леруле, Боже.
Плавно й тихо до землі,
Плавно й тихо до землі,
До гілочки лілії
Леруле, Боже.
До гілочки лілії
Причеплена колисочка,
А в гойдалці хто лежить?
Леруле, Боже.
А в гойдалці хто лежить?

Şade Maica Domnului
C-on fiuţ micuţ în braţe
Lerule Doamne.
Tot îl leagănă ş-îl întreabă
Când îi capul veacului?
Sfârşitul pământului?
Lerule Doamne.
Când l-ar bate fiu pe tată
Fiica-sa pe maica-sa
Atunci îi capul veacului
Lerule Doamne.

Colindă

Sus în poarta raiului
Şade Maica Domnului
Cu Fiul de sân în braţe
Ler Doamnele.
Fiul plângr, numai tace
Taci fiule, numai plânge!
Ler Doamnele.
Că Maica nuştiu ce ți-a aduce:
Două mere, două fuse d-aurele
Ler Doamnele.
Şi cheile raiului
Ca să fii tu mare crai
Ler Doamnele.

Colindă

Steaua sus răsare,
Ca o taină mare.
Steaua străluceşte
Şi lumii vesteşte:
Astăzi zi curată
Prea nevinovată
Fecioara Maria
Naşte pe Misia.
În țara vestită
Lui Hristos menită,
Mergând după soare
Bucurie mare,
Care bucurie
Şi la voi să fie
De la tinereţe
Pân la bătrâneţe.

Лежить Божа Мати
Із маленьким синопком на руках
Леруле, Боже.
Все гойдає та й питає:
Коли завершиться вік людський ?
Коли настане кінець світу?
Леруле, Боже.
Коли син підніме руки на батька,
А донька на матір,
Тоді настане край століттю
Леруле, Боже.

Коляда

У верху, над райськими воротами
Сидить Божа Мати
Із малим синопком на руках
Лер, Боже.
А син все плаче, не втихає.
– Тихо, синопку, не плач!
Лер, Боже.
Бо мати щось тобі несе:
Два яблука, два золоті ратища
Лер, Боже.
Та ключі раю,
Щоб ти став великим царем
Лер, Боже.

Коляда

Зірка на небі сходить,
Як загадка.
Зірка сіяє
Та людям сповіщає:
Сьогодні вдень
Чиста та невинна
Діва Марія
Народить сина.
У славній країні
Для Христа призначеній,
Що знаходиться за сонцем
Яке щастя,
Щоб таке щастя
І у вас було
З молодості
До самої старості.

Colindă

Umblă Maica după fiu
Amin, amin, amin, amin, amin.
Umblă Maica după fiul
Amin, amin, amin.
Tot umblând și întrebând:
Amin, amin, amin, amin, amin.
Tot umblând și întrebându
Amin, amin, amin.
- N-ați văzut pe fiul sfântu?
Amin, amin, amin, amin, amin.
N-ați văzut pe fiul sfântul
Amin, amin, amin.
Dar noi poate l-am văzutu
Amin, amin, amin, amin, amin.
Dar noi poate l-am văzutu
Amin, amin, amin.
A cunoaște n-am pututu
Amin, amin, amin, amin, amin.
A cunoaște n-am pututu
Amin, amin, amin.
A cunoaște v-eți putea
Amin, amin, amin, amin, amin.
A cunoaște v-eți putea
Amin, amin, amin.
Căci pe fruntea fiului
Amin, amin, amin, amin, amin.
Căci pe fruntea fiului
Amin, amin, amin.
Scrisa-i raza soarelui
Amin, amin, amin, amin, amin.
Scrisa-i raza soarelui
Amin, amin, amin.
Și pe umăr luna plină
Amin, amin, amin, amin, amin.
Și pe umăr luna plină
Amin, amin, amin.
A cunoaște v-eți putea
Amin, amin, amin, amin, amin.
A cunoaște v-eți putea
Amin, amin, amin.

Aho! Aho!

Коляда

Ходить мати, шукає сина
Амін, амін, амін, амін, амін.
Ходить мати, шукає сина
Амін, амін, амін.
Все ходить, питаючи:
Амін, амін, амін, амін, амін.
Все ходить, питаючи:
Амін, амін, амін.
Чи не бачили ви Святого Сина?
Амін, амін, амін, амін, амін.
Чи не бачили ви Святого Сина?
Амін, амін, амін.
Може, ми його й де бачили
Амін, амін, амін, амін, амін.
Може, ми його й де бачили
Амін, амін, амін.
Але не впізнали.
Амін, амін, амін, амін, амін.
Але не впізнали.
Амін, амін, амін.
Впізнати його легко.
Амін, амін, амін, амін, амін.
Впізнати його легко.
Амін, амін, амін.
Бо на чолі сина
Амін, амін, амін, амін, амін.
Бо на чолі сина
Амін, амін, амін.
Сонячний промінь написаний,
Амін, амін, амін, амін, амін.
Сонячний промінь написаний,
Амін, амін, амін.
А на плечі повний місяць,
Амін, амін, амін, амін, амін.
А на плечі повний місяць,
Амін, амін, амін.
Впізнати його легко,
Амін, амін, амін, амін, амін.
Впізнати його легко,
Амін, амін, амін.

Нăitură

Аго! Аго!

Buna seara Doamnă gazdă!
Mă mai laș să trag o brazdă!
Dar de ce nu? măi băiete!
Întră-n casă, că am fete!
Fete mari de măritat
Mulți flăcăi am așteptat!
Roata măi! Hăi! Hăi!

Mâne anul se-noiește
Plugușorul se-npornește
Și începe a ura
Pe la case a brăzda.
Iarna-i grea, omătu-i mare
Semne bune anul are
Semne bune de belșug
Trageți brazda pe sub plug!
Sub plugul tras de tractoare,
Ca să crească grâu și soare!
Spicul greu cât vrabia,
Iar bobul cât mazărea.
Și sunați din zurgălăi,
Și strigați odată – hăi!
De urat, vom mai ura,
Dar ne temem, c-on sera,
Căci nu sântem de pe aici,
Dar sântem de la Aduca,
Unde fac mămăliga, cât nuca.
Ș-o păzesc doisprezece cu măciuca.
Șî o furnică o mușcat o mușcătură
Șî când o pălit-o
I-a chicat toți dinții din gură.
Roata măi! Hăi! Hăi!

S-a dus bădița Vasile
La târgul Bârlag!
Și di-acolo a cumpărat:
Nouă oacă de fer!
Nouă oacă de oțel!
Ș-a făcut secerele, mititele
Pentru fete frumușele!
Și mai mari, mai ruginoase
Pentru cele mai lenoase!
Roata măi! Hăi! Hăi!

Пане господарю!
Дозволь мені ще раз зорати!
Та чому ж ні? Парубче!
Заходь до хати, бо маю дівчат!
Дівчат дорослих, на видані
Давно вже на вас чекаємо!
Їдьте далі! Гей! Гей.

Нăitură

Завтра відновлюється рік,
Плужок починає волочити,
Починають орати
Та по хатах боронувати.
Зима холодна, багато снігу –
Цей рік подає хороші знаки
Хороші знаки для врожаю.
Волочать плужком,
Волочать тракторами,
Щоб вродило жито й сонце!
Колосок, як горобець,
А зерно, як горох.
Дзвоніть дзвониками!
І гукайте – гей!
Поорати, ми б ще поорали,
Але боїмося, що скоро стемніє,
Бо ми не з цього краю,
А аж із адукового,
Де готують мамалигу завбільшки горіха.
І дванадцять стережуть її батогом,
А коли мурашка вкусила шматочок,
Її так вдарили,
Що з рота повипадали всі зуби
Їдьте далі! Гей! Гей.

Нăitură

Пішов дядько Василь
На бурлацький ринок!
І там купив:
Дев'ять ок заліза!
Дев'ять ок сталі!
Та й змайстрував гарненькі серпи
Для таких же гарненьких дівчат!
Та більших, ржавих –
Для лінивих!
Їдьте далі! Гей! Гей.

Нăitură

Aho! Aho! Cu seara lui Sfântu Vasile! Аго! Аго! Из вечором Святого Василя!
La mulți ani boierași cu bine! Довголіття та достаток, вам паничі!
La măr rotat, la câmp curat. У чистому полі, що біля яблуні
Am arat, ce am arat Зорали ми, скільки зорали
Grâu de vară am semănat Яру пшеницю посіяли
Grâu de vară cu secară Яру пшеницю та овес
Să dea Domnul, să răsară până-n seară До вечора, щоб дав Бог виростло
Roata măi! Hăi! Hăi! Їдьте далі! Гей! Гей!
S-a dus bădița Vasile să vadă grâu Пішов дядько Василь подивитися на жито
Grâu era copt, răscopt. Жито було, якраз готове
De departe – înroșea Из далека – червоніло
De aproape – îngălbinea Из близька – жовтіло.
Roata măi! Hăi! Hăi! Їдьте далі! Гей! Гей!
Bădița de pe cal s-a aplescat Дядько із коня нахилився,
Patru spice a apucat Чотири колоски зірвав,
Și în palmă le-a frecat У долоні їх потер
Și în buze le-a suflat Та губами їх задув
Grâu frumos s-a arătat І з'явилося гарна пшениця.
Roata măi! Hăi! Hăi! Їдьте далі! Гей! Гей!
Și avea bădița Vasile І мав дядько Василь
Nouă epe, sure epe Дев'ять старих шкап, сивих шкап,
Câte nouă ani sterpe Які по дев'ять років не жеребляться.
Care cu copita treera Вони копитами мололи,
Și cu urechile în saci încărcă А вухами у мішках набирали.
Roata măi! Hăi! Hăi! Їдьте далі! Гей! Гей!
S-a dus bădița Vasile la moară Пішов дядько Василь до млина,
Și a încărcat șapte care în povară Набрал сім повних возів,
Dar morarul de meșter, ce era А млинець був такий молодець,
Nici pantalonii nu-și putea lega Що не міг собі штанці застібнути.
Roata măi! Hăi! Hăi! Їдьте далі! Гей! Гей!
Și-a făcut niște făină sclipuită І змолів білосніжне борошно
Pentru lelița gătită Для пишної пані,
Și lelița a copt un colac frumos А пані спекла такий гарний калач,
Ca fața lui Domnul Hristos Як образ Ісуса Христа.
Roata măi! Hăi! Hăi! Їдьте далі! Гей! Гей!

Записано в с. Дмитрівці Кілійського району Одеської області від Симеона Гаврилюка 1938 р. н., освіта 3 молдавських класи.

Нăitură

Aho!Aho! Copii și frați!
Stați puțin și nu mânați!
Lângă boi vă-nlăturați
Și cuvântul mi-ascultați!
Roata măi! Hăi! Hăi!

Аго! Аго! Діточки та браття!
Зупиніться трошки!
Зберіться біля бугаїв
Та вислухайте мене:
Їдьте далі! Гей! Гей!

S-a sculat mai în an bădița Trăian
Ș-a încălicat pe un cal învățat
Cu nume de graur, cu șaua de aur
Cu frâul de mătasă, cât vița de groasă
Roata măi! Hăi! Hăi!
Și-n scări s-a ridicat
Peste câmpuri s-a uitat
Ca s-aleagă un câmp curat
De arat și sămănat
Roata măi! Hăi! Hăi!
Și s-a apucat într-o sfântă joi
Cu plugul cu doisprzece boi.
Boi, bourei, în coarne dălbei
În frunte cu ținăței.
Roata măi! Hăi! Hăi!
Toată ziua el ara
Și din urmă semăna.
Grâu mărunte și secară
Să dea domnul să răsară.
Roata măi! Hăi! Hăi!

Hăitură

La seara, la seara, la sfântul vasile!
La mulți ani boierași cu bine!
Roata măi! Hăi! Hăi!
M-am pornit pi-o uliță mică
Nu văzu-i nimica
M-am pornit pi-o uliță mai mare
Mă-ntâlni c-o fată mare
Roata măi! Hăi! Hăi!
Fata mare e cam dudă
Face mămăliga crudă
O dă la mătă s-o mănânce
Mătă fugе pe cuptior
- Nu mănânc, măcar să mor!
Roata măi! Hăi! Hăi!

Semănătură

Sănătate vouă!
Și la anul sănătate!
Să trăiți!
Să-nforiți!
Ca merii!
Як груші!
La mijlocul verii!

Встав того року дядько Траян
Та осідлав бравого коня
Ім'я, як у шпака, а сідло – золоте
Мав шовковий пояс товстий, як лозина
Їдьте далі! Гей! Гей!
На гірку піднявся,
Поля обійшов
Та вибрав собі найчастіше поле
Для орання та посівання.
Їдьте далі! Гей! Гей!
І взявся орати у чистий четвер
Плужком із дванадцятьма бичками.
Були бугаї, бички гарненькі
І зір мали добренький.
Їдьте далі! Гей! Гей!
Цілий день він орав,
Після цього – сіяв
Ярої пшениці та овес
Дай Бог, щоб вродило!
Їдьте далі! Гей! Гей!

Вечором, вечором, на святого Василя!
Довголіття та достаток вам, паничі!
Їдьте далі! Гей! Гей!
Пішов я вузенькою вулицею,
Але там нікого не було.
Тоді пішов ширшою вулицею
І зустрів там дівчину на видані.
Їдьте далі! Гей! Гей!
Ця дівчина трошки дурненька –
Готувить мамалигу – сирію,
Потім частує нею кішку
Та налякана залізає на піч
– Не буду її їсти, хоч умру!
Їдьте далі! Гей! Гей!

Побажання (посівання)

Здоров'я вам!
І на наступний рік здоров'я!
Щоб жили!
Щоб розквітали!
Як яблуні!
Як груші!
По середині літа!

Ca frunza de vie!
În postul sfintei Maruei!

Як виноградне листя!
У посту Святої Марії!

*Записано в с. Дмитрівка Кілійського району Одеської області від
Никифора Білоуса 1943 року народження, освіта 5 молдавських класів.*

Лариса АНТОХИ
ЗИМНИЙ КАЛЕНДАРНИЙ ФОЛЬКЛОР МОЛДАВАН БЕССАРАБИИ

Данная статья – попытка объяснения специфики рождественско-новогодней традиции молдован Бессарабии. Собранные фольклорные записи позволяют составить впечатление о тематическом уклоне зимней календарной песенности региона..

Ключевые слова: зимние календарные песни, молдавский этнос, «коленды», «гейтуры», «коляды».

Larysa ANTOHY
WINTER CALENDAR FOLK-LORE OF BESSARABIAN MOLDOWANS

The suggested article is the attempt to ascertain the specific of Christmas and New Year's traditions of Bessarabian Moldovans. The contained folk-lore notes give the possibility to make the opinion about the main thematic direction of winter calendar songs of the region.

Key words: winter calendar songs, moldovian ethnos, «Kolyndy», «Geytury», «Kolyady».